Ion Valer XENOFONTOV

STUDENȚI ŞI PROFESORI DE LA INSTITUTUL DE STAT DE MEDICINĂ DIN CHIŞINĂU (ANII 1980)

Context general

În anul 2022, Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemițanu" din Republica Moldova a fost inclusă în topul celor mai bune 2 500 de universități din lume, potrivit „Global Aggregate Ranking". Este unica instituție de învățământ superior din Republica Moldova prezentă în acest rating, fiind una dintre cele 3 382 de universități evaluate conform criteriilor Agregatorului independent de evaluare a învățământului superior din 124 de state. Universitatea este poziționată printre cele mai bune 50 de şcoli de medicină din Europa din cele 250 existente. Instituția a fost decorată cu Ordinul *Gloria Muncii* (2005) şi cu *Ordinul Republicii* (2015).

Acest succes inegalabil între instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, evident, are la bază o platformă importantă a resursei umane. Este vorba de cadrele profesionale pregătite în cadrul unicei instituții publice de învățământ superior în domeniul medical şi farmaceutic din Republica Moldova.

O retrospectivă istorică scoate în evidență faptul că Institutul de Stat de Medicină din Chişinău (*infra*: ISMC) şi-a început activitatea la 20 octombrie 1945. Inițial, includea o singură facultate, cea de Medicină Generală. Ulterior, au fost create mai multe facultăți: în 1954 – Pediatrie; în 1959 – Stomatologie; în 1963 – Medicină Preventivă, iar în anul 1964 – Facultatea de Farmacie. În anul 1962 a fost inaugurată Facultatea de Perfecționare a Medicilor, iar pentru desfăşurarea activității ştiințifice, în acelaşi an, a fost creat Laboratorul Central de Cercetări Ştiințifice.

Spre deosebire de alte instituții de învățământ superior create în RSS Moldovenească, cea din domeniul medical avea anumite particularități. Era fondată în baza specialiştilor cu o înaltă experiență pedagogică şi ştiințifică din centre universitare prestigioase, fiind perpetuată tradiția didactico-ştiințifică şi clinică a unor importante şcoli medicale din Rusia. Această experiență a fost consolidată, inclusiv, pe parcursul celei de-a doua conflagrații mondiale. Or, este bine cunoscut faptul că, atunci când este practicată pe câmpul acțiunilor militare, activitatea medicală este considerată ca fiind la cel mai înalt nivel de profesionalism.

Până în anul 1965, entitatea a fost catalogată ca instituție de învățământ superior de categoria a doua. Calificativul de instituție de învățământ superior de categoria a doua, precum şi cauza reorganizării şi transferării acesteia la periferia occidentală a Uniunii Sovietice, în capitala RSSM, în esență, era una de natură punitivă. În urma atestării instituției de către Comitetul Unional al Învățământului Superior, ISMC i-a fost acordată categoria I, obținând astfel dreptul dea asigura pregătirea cadrelor medicale prin subordinatură şi internatură. La ISMC erau pregătite cadre în domeniul medicinei la acelaşi nivel cu alte centre educațional-ştiințifice din RSS Ucraineană sau RSFS Rusă. Astfel, Institutul se poziționează pe locul patru, printre cele 87 de instituții de profil din Uniunea Sovietică, pe primele locuri aflându-se instituții cu vechi tradiții în domeniul învățământului medical superior, cum ar fi Moscova, Leningrad şi Kiev.

În anii 1960, Nicolae Testemițanu, rectorul ISMC (1959–1963), ministrul ocrotirii sănătății al RSSM (1963–1968), a fost acuzat de *manifestări naționaliste*, de promovarea cadrelor naționale, de introducerea limbii române în activitatea didactică, ulterior fiind apoi persecutat ideologic şi nedreptățit de autorități[1]. Ulterior, rolul de supraveghetor al stării de spirit în cadrul instituției i-a revenit Catedrei de istorie a PC a URSS, la şedințele căreia cadrele didactice abordau subiecte referitoare la problema națiunilor şi relațiilor naționale, a educației patriotice şi internaționale[2]. Un nou val de represiuni la Institutul de Medicină începe în perioada în care, la indicația lui V. Smirnov, secretarul al doilea al Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova, s-au organizat comisii care analizau componența națională şi relațiile familiale dintre cadrele didactice din instituțiile de învățământ, după care unele persoane erau supuse represiunilor în diferite instanțe, ba chiar existau propuneri ca unul dintre soți să se concedieze sau să divorțeze. Se considera ca element protecționist faptul că un copil studia în aceeaşi instituție în care activau părinții. Prof. univ. Sofia Sîrbu, decanul Facultății de Stomatologie din acea perioadă (2 iulie 1986 – 1 martie 1993), îşi amintea: „În 1987, au venit directivele lui V. Smirnov, ca în 48 de ore să fie prezentată analiza procentuală a componenței naționale a cadrelor didactice şi a studenților, pe ultimii 13 ani, după funcția exercitată (şef de catedră, conferențiar, secretar de partid, şef de curs, şef de grupă, li-

[1] Vezi: Ion Valer Xenofontov, Lidia Prisac, *Discurs identitar: Problema națională. Cazul Nicolae Testemițanu*. În: *Teme şi metode de cercetare în istorie şi filologie* /Sorin Şipoş, Gabriel Moisa, Dan Octavian Cepraga, Laura Ardelean (coordonatori), Milano-Cluj-Napoca, Criterion Editrice, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2022, pp. 389-407.

[2] *Arhiva Universității de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemițanu"* (*infra*: AUSMF „Nicolae Testemițanu"), F. 1, inv. 1, d. 2650, ff. 8-10.

der sindical, comsomolist, de partid). Unii «binevoitori» îl informau pe tovarăşul secretar prin scrisori anonime că la facultate bursele şi căminul se repartizează numai moldovenilor, cadrele didactice sunt rude între ele şi cu decanul etc. Multe persoane din republică au fost persecutate, ca până la urmă să aflăm că Smirnov a fost un tâlhar care a estorcat milioane de ruble din Uzbekistan şi a fost condamnat"[1].

Univers studențesc

Universul studențesc constituie chintesența activității complexe din cadrul unei instituții de învățământ superior. La primele admiteri la ISMC pentru anii de învățământ 1945/1946 şi 1946/1947, numărul studenților băştinaşi a fost cel mai mic, comparativ cu alte instituții de învățământ superior din RSSM. În faza inițială de activitate a instituției, existau decalaje substanțiale de vârstă între studenți. În promoția anului 1951 cel mai tânăr student era născut în 1929, iar cel mai în vârstă – în 1909.

Din a doua jumătate a anilor 1950 se constată o majorare de 2,5-3,0 ori a numărului de studenți admişi. Această activitate a fost în unison cu politicile de epocă, ce vizau apropierea nivelului de asigurare a asistenței medicale în mediul rural cu cel de nivel urban. În anii 1960, la facultățile ISMC s-a triplat numărul de studenți înmatriculați. S-a majorat şi numărul de studenți absolvenți ai instituției de învățământ. Fiecărui al şaselea absolvent al ISMC i se elibera diplomă cu mențiune[2].

Alături de cursurile fundamentale şi aplicative, studenților li se solicitau şi activități educativ-politice, acțiuni intensificate, în mod special, în legătură cu aniversarea unor evenimente majore din istoria URSS[3] şi a Partidului Comunist[4]. La Catedra de istorie a PC a URSS se abordau subiecte referitoare la „grija partidului pentru sănătatea poporului". Cursurile predate la această catedră nu erau populare în rândul studenților, de aceea la şedințe se vorbea despre faptul că tineretul le frecventează cu mari întârzieri, ceea ce perturbează activitatea didactică[5].

Educația politico-ideologică a studenților era îndreptată, în mod special, spre studierea „ideilor înălțătoare ale comunismului"[6]. Din această perspectivă, se organizau lecții în grupe. Fiecare şef de curs elabora un plan

[1] Sofia Sîrbu, *Catedrele de profil ale Facultății Stomatologie la 50 de ani*. În: *Buletinul Academiei de Ştiințe a Moldovei.* Ştiințe medicale, revistă ştiințifico-practică, 2 (34), 2012, p. 15.
[2] Iulian Grossu, *Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemițanu"* /Red. resp. Ion Ababii, Chişinău, Inconcom, 1995, p. 15.
[3] AUSMF „Nicolae Testemițanu", F. 1, inv. 1, d. 616, f. 11.
[4] *Ibidem*, d. 663, f. 68.
[5] *Ibidem*, d. 2650, ff. 7, 45.
[6] *Ibidem*, d. 1264, f. 22.

de activitate politico-educativ, aprobat în structurile de învățământ, prin care se monitoriza reuşita la învățătură, evenimentele politice de actualitate, analiza problemelor interne şi internaționale, educația internațională, activitățile culturale de masă. La aceste lecții se punea accentul pe superioritatea sistemului socialist şi a medicinei sovietice. În afara orelor, lecțiile de educație ideologică se desfăşurau la căminele studențeşti. Mesajele cu conținut politic erau prezente în orice expoziție sau stand. Se organizau excursii la monumente de istorie, se pleca organizat la cinematograf. Uneori, se organizau întâlniri cu studenții de la alte instituții de învățământ, întâlniri cu veteranii de război, militari implicați în apărarea Moscovei în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale. De asemenea, se organizau lecturi de poezie patriotică. Se studia intens opera lui Leonid Ilici Brejnev, secretarul general al Partidului Comunist al URSS, ocrotirea sănătății în lumina deciziilor de partid, rolul lui V.I. Lenin în procesul de modernizare a ocrotirii sănătății etc.[1]. Obiecte obligatorii cu caracter politico-ideologic erau: *Istoria PCUS*, *Economia politică*, *Materialismul dialectic şi istoric*.

Studenții erau pregătiți şi la Catedra militară. Colonelul Nicanor Mocealov, doctor în ştiințe medicale, a fost şeful activității didactice la Catedra militară în anii 1955–1964, iar între 1964 şi 1970 a fost şeful acestei catedre. În memoria generațiilor de studenți a rămas „colonelul Mobutu" (numele preşedintelui rival din Congo!), de fapt Butov[2]. După anul V, studenții erau încadrați pentru o lună în stagiu militar. Prof. univ. Gh. Baciu relatează că tot cursul său a fost repartizat la o unitate militară din Tiraspol. „Grupa din care făceam parte şi eu, adesea mai profita de ocazie şi dispărea din unitate – în ospeție la Tudor Monul, unde eram serviți cu bucate alese"[3]. În contextul instrucțiunii militare, se emiteau dispoziții speciale referitoare la accesul studenților la documente secretizate şi de uz intern, regulamente etc.[4]. Studenții erau pregătiți pentru a face față situațiilor excepționale, potrivit lozincii „Gata pentru muncă şi apărarea URSS"[5], se simulau situații excepționale[6]. Cadrele didactice implicate în instrucțiunea militară erau monitorizate atent de administrație[7].

Tinerii studenți erau înrolați, în mod obligatoriu, în rândurile Armatei Sovietice pe termen de doi ani. Întorcându-se la carte, ei erau restabiliți,

[1] AUSMF „Nicolae Testemițanu", F. 1, inv. 1, d. 1373, ff. 22-23; *Ibidem*, d. 2650, f. 40.
[2] Gheorghe Baciu, *O viață de zbucium*, Chişinău, Tipografia Centrală, 2009, p. 103.
[3] *Ibidem*, p. 105.
[4] AUSMF „Nicolae Testemițanu", F. 1, inv. 1, d. 2345, ff. 65-90.
[5] *Ibidem*, ff. 132-133.
[6] *Ibidem*, f. 180.
[7] *Ibidem*, ff. 91-92.

însă le venea greu să se încadreze în procesul de studii[1]. De exemplu, Oleg Cotruța, născut la 28 august 1967 în s. Stepi-Soci, rn. Orhei, în 1984 a fost înmatriculat la Institutul de Stat de Medicină din Chişinău, la Facultatea de Medicină Generală, iar în anul III de studii a fost înrolat în cadrul Armatei Sovietice. Petrecerea la cătănie a fost realizată cu tot alaiul şi ritualul studențesc: „Am făcut petrecerea în armată în noiembrie 1987 şi colegii mei aşa s-au veselit şi îmbătat că n-au mai aşteptat să se strângă masa să ia produse la cămin, dar au luat totul de pe masă cu tot cu peliculă […]. Era veselie! A doua zi, țin minte mă scoală mama şi-mi zice să mă duc la Chişinău că «farfuriile sunt ale nantei celea, ale nantei celea!». M-am dus, care s-au mai stricat din ele […]”[2]. Activitatea în armată a urmat într-un fel o oarecare continuitate practică cu studiile de la facultate, facilitând şi o anumită poziție ierarhică: „În armată am lucrat felcer şi am avut ocazia să fiu plutonier, *praporşcik* – cum ziceam noi, care era grad de subofițer. Pe timpul cela în armată primeam 36 de ruble, care, pentru acele vremuri, era cel mai mare salariu, soldații de rând primeau 12 ruble. Armata am făcut-o în Zaporojie şi cunosc foarte bine locurile acelea. Stația atomică despre care se vorbeşte astăzi nu este în Zaporojie, ci în Energodar, cu un baraj mult mai mare decât acesta de la Kahovka […]. În armată făceam tratament, eu am fost la *tocikă*[3], se are în vedere izolat de oraş. Noi n-am fost mulți, eram 25 de soldați, cinci ofițeri şi trei *praporşcici* (plutonieri – *n.n.*). Totodată, la noi de două ori pe an veneau, cum se zicea, *molodoe popolnenie*[4]. Veneau până la 1 000 de soldați şi stăteau la noi trei luni, şi-apoi treceau *priseaga*[5] […]. Erau şi şoferi care transportau rachete pentru instrucțiuni speciale şi de asta eu eram în funcția de subofițer şi lucram felcer. Mai aveam noroc că la Spitalul Militar din Zaporojie erau doi şefi de secție moldoveni, unul – în terapie, Balan, şi altul – în chirurgie, Ceruță, ambii după stagiul militar în Afghanistan […][6]. Şi multe am învățat de la ei, mă consultam cu ei”[7].

O categorie aparte o formau studenții care au realizat stagiul militar în „țara munților”, în contextul războiului sovieto-afghan (1979–1989), cel

[1] Sofia Sîrbu, *op. cit.*, p. 14.
[2] Interviu realizat de Lidia Prisac cu Oleg Cotruța la 7 şi 11 iunie 2023. *Arhivă privată.*
[3] *Punct medical* (rus.).
[4] *Recruții* (rus.).
[5] *Jurământul militar* (rus.).
[6] Este vorba de războiul sovieto-afghan (1979–1989 la care au participat 12 500 de combatanți din RSS Moldovenească. Vezi: Ion Valer Xenofontov, *Războiul din Afghanistan (1979–1989) în memoria participanților din RSS Moldovenească*. Ediția a doua, revăzută şi adăugită, Iaşi, Lumen, 2020, 532 p.; *Idem*, *Războiul sovieto-afghan (1979–1989). Studiu de istorie orală. Percepții. Documente*. Ediția a doua, revăzută şi adăugită, Iaşi, Lumen, 2020, 512 p.
[7] Interviu realizat de Lidia Prisac cu Oleg Cotruța la 7 şi 11 iunie 2023. *Arhivă privată.*

mai extins conflict militar dus de URSS. Aceşti combatanți aveau anumite privilegii în procesul de înmatriculare la instituțiile de învățământ superior: „În grupă la noi nu am avut, dar, în general, erau câțiva. Am avut o fată care a fost acolo ca soră medicală, era *trecuțică*, eu deja după ce am venit de la armată, am nimerit în grupa lor, era un pic stranie, avea vreo 30 şi ceva de ani, era în anul IV. Dar băieți am avut câțiva. Cei din Afghan, cei mai mulți se duceau la juridică şi la politehnică, la medicină erau puțini, doi sau trei la curs. Dar cred că ei n-au fost în punctele fierbinți, erau după şcoala medicală şi lucrau prin *lazaret*-uri, adică în puncte medicale. Iată băieții de la juridică au fost în locurile fierbinți, au fost implicați în acțiuni militare, dar niciodată nu i-am auzit să povestească […]”[1].

Fotografiile grupelor studențeşti cu cele mai bune rezultate la învățătură din cadrul Institutului erau afişate pe panoul de informații[2].

Viitorii medici frecventau conştient cercurile ştiințifice studențeşti organizate la toate catedrele. Deprinderile practice şi metodele de investigație însuşite sub conducerea lectorilor au servit drept şcoală ştiințifică incipientă pentru tinerii cercetători[3]. Participarea studenților la conferințele ştiințifice era considerată o formă de consolidare a cunoştințelor teoretice şi practice[4]. Pentru a anima activitatea ştiințifică, se organizau concursuri în cadrul Institutului, şi în afara instituției[5]. Activitatea ştiințifică în perioada studiilor a devenit una esențială în pregătirea viitorilor specialişti consacrați. De exemplu, acad. Gheorghe Ghidirim a avut o experiență ştiințifică dinamică în anii studenției, animată de subiecte ce țin de istoria ştiinței medicale, dar şi de abordări ştiințifico-aplicative, participări la manifestări ştiințifice: „Pe parcursul studiilor la Institut, am frecventat cercurile ştiințifice din cadrul catedrelor de chirurgie (prof. univ. N. Anestiadi), chirurgie pediatrică (prof. univ. Natalia Gheorghiu), anatomie topografică şi chirurgie operatorie (prof. univ. V. Parfentieva), farmacologie (prof. univ. V. Cernov). În această perioadă, am participat cu rapoarte la conferințele ştiințifice studențeşti: *N.V. Sclifosofschi – savant, chirurg, pedagog*; *Metodele farmacologice de reanimare a nou-născuților în stare de hipoxie*; *Anestezia locală – priorități şi dificultăți*”[6]. Studenții cu rezultate înalte erau apreciați. De

[1] Interviu realizat de Lidia Prisac cu Oleg Cotruța la 7 şi 11 iunie 2023. *Arhivă privată.*
[2] Gheorghe Baciu, *O viață de zbucium*.., p. 105.
[3] *Idem*, *Istoricul medicinei şi al învățământului medical pe plaiul basarabean*, Chişinău, Combinatul Poligrafic, 2016, p. 128.
[4] AUSMF „Nicolae Testemițanu”, F. 1, inv. 1, d. 1104, f. 145.
[5] *Ibidem*, f. 163.
[6] Gheorghe Ghidirim, *O viață consacrată chirurgiei*. În: *Membrii Secției de Ştiințe Medicale. Activitatea ştiințifică şi managerială: 60 de ani de la fondarea Academiei de Ştiințe a Moldovei* /Red. resp.: Gheorghe Țâbârnă; col. red. Ion Ababii, Chişinău, Tipografia AŞM, 2006, p. 12.

exemplu, studenta E. Gluşco, participantă la concursuri unionale în anii 1982–1983, a fost distinsă cu *Diploma de Onoare* a Ministerului Învățământului Superior din URSS şi a Uniunii Leniniste a Comsomolului din Moldova pentru cea mai bună lucrare.

Viața studențească includea şi intrigi amoroase, unele centrate în „templul culturii" – Casa de Cultură a ISMC (actualmente, Biserica cu hramul *Sfântul Ierarh Nicolae*), locul de întâlnire a studenților din urbe. Revista „Moldova", nr. 9, din 1980, la rubrica „Mărturisiri de la Romeo", a publicat confesiunea lui V.M., student la Institutul Politehnic din Chşinău, aflat în căutarea „Julietei" sale: „Vreo câteva luni în urmă am fost la clubul Institutului de Medicină, la dansuri, şi am văzut acolo o fată. Dac´ați şti, măi băieți, ce fată!.. N-am să v-o descriu, am să vă spun numai că alta ca dânsa nu există pe acest glob. Când s-o invit la dans, se apropie alt tânăr de ea. Şi fata se duce cu dânsul. Ei, să nu mori de ciudă?! Pe urmă am prins eu momentul şi am dansat nu numai o dată, ci de mai multe ori. Îmi pusesem chiar de gând s-o conduc până acasă, însă ea a dispărut, fără să observ. Iar eu de atunci numai la dânsa mă gândesc. Iau cartea să învăț, dar credeți că-mi intră ceva în cap? Nu văd nicio literă – văd ochii ei. Iar când merg pe stradă, în autobuz, în troleibuz o caut în mulțimea de oameni. Zadarnic – n-o găsesc nicăieri! Atâta ştiu despre dânsa: o cheamă Anişoara şi e de origine din satul Pituşca. Şi încă mai ştiu ceva, ştiu cu siguranță: că mi-i dragă această fată. Dar unde s-o găsesc, ca să-i spun dorul inimii mele? Anişoară, mai vino la dansuri"[1].

Absolvenții anilor 1975 – mijlocul anilor 1980, deşi educați în ideea socialismului dezvoltat, în comparație cu promoțiile anterioare, analizau mai critic specificul vieții cotidiene, iar evadarea din rutină au realizat-o prin intermediul culturii generale. „Am urmat studile la ISMC, fiindcă consideram medicina un domeniu elitar. Nu numai legat de medicină. Am cunoscut în acest domeniu şi un număr mare de oameni cu o vastă cultură generală. Nu mi-a fost usor. Eram un *artist* şi un boem în suflet. Am căzut, m-am ridicat şi, în final, am învins"[2].

Odată cu criza economică din a doua jumătate a anilor 1980, o parte din absolvenții ISMC, măcinați de rutina cotidiană, au fost nevoiți să plece în afara republicii[3]. „Am colegi în Canada, în Irlanda […], s-au dus medici"[4].

---

[1] *Mărturisiri de la Romeo*. În: *Moldova*, nr. 9, 1980, p. 19.

[2] Interviu realizat de Ion Valer Xenofontov cu Ivan Borcea, absolvent în anul 1987 al Facultății de Stomatologie, la 12 aprilie 2020. *Arhivă privată.*

[3] Gheorghe Baciu, *Istoricul medicinei*.., pp. 128-129.

[4] Interviu realizat de Lidia Prisac cu Oleg Cotruța la 7 şi 11 iunie 2023. *Arhivă privată.*

Atmosfera variată şi complexă a vieţii studenţeşti din anii 1980, legată de accesul spre blocurile de studii din cartierul periferic chişinăuian *Mălina Mică*, este descrisă în felul următor de un fost student la medicină în acele timpuri: „*Malina* – în jargonul hoțesc însemna *ascunziş*. Datele atestă că aici se ascundeau pe vremuri tâlharii Ursul şi Tobultoc, care au fost omorâți în bătăi. Pentru noi, studenții de la Medicină, *Mălina Mică* era totul – studii şi odihnă, bucurii şi tristeți, era însăşi viața noastră. Studiile se desfăşurau în centrul oraşului, în blocul central, acolo erau situate unele catedre teoretice. Învățam de la 8:30 până la 17:00. După studii, ne îmbulzeam în autobuzul nr. 9, care lega or. Durleşti cu *Mălina Mică*. Acest autobuz era «extraordinar de încăpător». Era incredibil, dar aşa era. Cum încăpeau aşa de mulți studenți în el, nu ştiu. La momentul când ne apropiam de *Mălina Mică*, simțeam mirosul de „lapte cu cacao", la fel şi când era ziua de joi – «ziua cu peşte» […]"[1].

Atmosfera studențească a fost puternic marcată de spiritul de epocă, de aplicarea în practică a renumitei *legi sec*. Raidurile inopinate din căminele studenţeşti se raliau cerințelor de epocă[2]. „Cel mai interesant moment a fost în anul 1986–1987, de Anul Nou. Era legea aceasta cu băutura şi am venit noi de la țară pe data de 1 ianuarie cu borcanul de 3 l de vin, fiecare cu ce avea, pe 2 ianuarie deja învățam. Eram în sesiune, ca atare. Şi mă întâlnesc eu cu *starostele*[3], eram anul III, cu starostele de la anul I, *comsorgul*[4] de la anul I, încă o colegă de a noastră şi un coleg. Am intrat în cămin să servim câte un păharel de vin. Şi taman, cum zice rusul – *oblava*[5]! Eu eram cel mai mare după cursuri. Venise Goncear, care era directorul orăşelului studențesc, Dubrovschi, responsabil pe partea educativă, Emil Cioban – pe sindicate, şi mai era cineva de la comsomol, unul Varan, şi mai era unul de la direcția orăşelului studențesc. Şi ne-au prins! Dar ne ştiam foarte bine cu Goncear, el fiind prieten cu fratele lui tata, cu care ne mai întâlneam la Stepi-Soci […]. Şi el îmi zice: *du-te şi-l varsă*! Da eu zic: *cum să-l* vărs?! *Du-te şi-l varsă*! Da sfoară prin cămin deja era dată! Cel mai interesant e că în bucătărie deja mă aşteptau alți colegi cu borcanul gol […]. Vin eu, aduc borcanul şi văd că Goncear râde, pe urmă el mi-a zis: *Cum te-ai dus tu şi l-ai vărsat, dacă ai adus borcanul uscat*!?"[6].

---

[1] Ion Mereuță, Ion Cuvşinov, Ion Arteni, Mihai Țurcanu, *Prin tumultul anilor ne făurim istoria... Cronica întâlnirii jubiliare a absolvenților Facultății Curative a Institutului de Stat de Medicină din Chişinău, promoția 1982*, Chişinău, 2007, p. 57.

[2] Vezi: Ion Valer Xenofontov, *Gorbaciov precum Burebista*. În: *Magazin istoric*, Bucureşti, nr. 11, noiembrie, 2016, pp. 86-88.

[3] *Şeful grupei* (rus.).

[4] *Preşedintele Organizației Comsomoliste* (rus.).

[5] *Raid* (rus.).

[6] Interviu realizat de Lidia Prisac cu Oleg Cotruța la 7 şi 11 iunie 2023. *Arhivă privată.*

Percepția foștilor studenți, actualmente cadre didactice consacrate, privind noile realități ale vieții şi conexiunea studenților din zilele noastre cu aceste inovații nu este una echivocă, dar merită toată atenția […]. Potrivit conf. univ. Filip Ambros, modernizarea generează şi dezavantaje, în mod special, cele ce țin de relațiile interumane, de esență cognitivă: „Câştigăm una şi pierdem alta. Legea vieții […]. Noi am pierdut din cauza tehnologiilor, am îndepărtat cartea de om, în special de studenți. Acum, ei deschid Internetul – citesc, se informează, însă puțin se întipăreşte. Îmi amintesc că eu deschideam aceeaşi pagină de carte peste 10-15 ani şi găseam mereu ceva nou, pentru că atunci avea un sens, acum, după atâta experiență – altul. Medicii din ziua de azi s-au apropiat de progresele tehnicii, dar s-au îndepărtat de pacient”[1].

Cadre ştiințifico-didactice

În cercetările recente referitoare la instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească s-a constatat faptul că pregătirea profesională a cadrelor didactico-ştiințifice de la ISMC era net superioară celorlalte instituții. „Cu unele excepții, cum a fost, de exemplu, cazul corpului profesoral al ISMC, creat exclusiv în baza Institutului de Medicină din Leningrad, de cele mai multe ori, persoanele delegate la Chişinău, Tiraspol sau Bălți nu aveau calificarea necesară postului sau funcției pentru care veneau, nu deținеau titluri ştiințifice şi deseori erau oportunişti, căci îşi câştigaseră numirea prin activități în organele de partid, armată sau serviciile secrete sovietice”[2]. Într-o etapă incipientă de activitate a ISMC, se considera că dimensiunea pregătirii cadrelor era una „tenebră, multiproblematică”[3]. În contextul în care noua instituție nu reuşea să acopere numărul necesar de cadre medicale pentru RSS Moldovenească, s-a mizat pe atragerea specialiştilor din afara republicii: Moscova, Odesa, Donețk, Dnepropetrovsk, Zaporojie, Samarkand ş.a. Multe dintre aceste cadre de specialişti invitați au fost promovați în funcții ierarhice, în calitate de şefi de catedre, de subdiviziuni etc.[4]. Începând cu anii 1950, se întreprind primii paşi în instruirea cadrelor didactice şi ştiințifice din componența absolvenților ISMC, în special dintre reprezentanții populației locale. Din primele trei promoții

[1] Galina Munteanu, *70 de ani de învățământ superior medical*. În: *Ziarul Național*, 24 iulie, 2015, p. 9.
[2] Liliana Rotaru, *Leme şi dileme ale construcției şcolii superioare din RSS Moldovenească*. În: *Identități etno-confesionale şi reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip şi voința de cunoaştere* /Coord.: Cristina Preutu, George Enache, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2018, p. 297.
[3] *Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală a Arhivelor Organizațiilor Social-Politice*, F. 51, inv. 13, d. 255, f. 163.
[4] Gheorghe Baciu, *Istoricul medicinei*.., p. 88.

(1950, 1951, 1952) au fost recomandați și promovați 85 de tineri, care, ulterior, au devenit șefi de catedre, doctori habilitați în medicină, profesori universitari, membri ai AȘM.

Grație nivelului intelectual înalt al profesorilor, mulți cu studii din perioada anterioară instaurării regimului sovietic, la Institut se instalase o atmosferă de creație, „plăcută, de înaltă cultură. Primul lucru care se observa era stima profesorilor față de studenți, stimă care genera dragostea, chiar venerarea profesorilor de către studenți […], fiecare se întreba: cu ce cunoștințe voi veni eu în fața profesorilor?"[1].

Acești profesori au rămas în memoria studenților ca maeștri ai artei oratorice și pedagogice, prin argumentarea tezelor enunțate, prin gradul înalt de pregătire profesională și de cultură generală, al cunoașterii culturii limbii, al activismului civic, stimei și respectului față de studenți. Tineretul studios era convins prin dovezi și argumente. Despre prelegerile lui A.P. Lavrentiev la disciplina *Anatomia Omului* se vorbea că „știința moartă" era presărată cu glume de bun gust, care înviorau publicul. Profesorul Savelie M. Rubașov era ascultat și de studenți de la alte instituții de învățământ. Prelegerea sa cu tema *Greșelile mele de chirurg* a avut un larg răsunet printre studenții impresionați de curajul profesorului. Nicolae A. Harauzov cucerea publicul prin experimentarea medicamentelor pe animale. La cursurile de *Psihiatrie*, susținute de A.N. Molohov, veneau și studenți de la psihologie, istorie ș.a.[2].

Unii profesori se remarcau prin gesturi captivante: „Dintre profesori, m-a impresionat un docent evreu, om simpatic, înalt, frumos, cu o barbă lungă neagră. Mergea cu un băț lung prin auditoriu, unde noi, cei 250 de studenți, îl ascultam cu nesaț și ne făceam notițe. Făcea multe scamatorii cu noi – arunca bisturiul în sus și când îl prindea făcea o tăietură perfectă"[3].

Despre măiestria pedagogică a lui A. Zubkov circulau legende. Aulele unde își ținea prelegerile erau arhipline nu doar de studenți, ci și de conferențiari universitari, asistenți. Se zicea că pe drumul spre aulele unde conferenția A. Zubkov „nu creștea niciodată iarba"[4]. Uneori apărea în emisiuni televizate, în care prezenta lecții de popularizare a științei.

Acad. Mihail Popovici își amintește de lecțiile, desprinse parcă din scenarii de film, ale profesorului Nicolae Starostenko: „El ne ținea lecții la cursul de terapie facultativă și își prezenta prelegerile în mod deosebit.

---

[1] Constantin Matcovschi, *Alma materstudiorum medicorum Moldaviae*. În: *Curierul medical*, nr. 2 (287), 2005, p. 19.
[2] *Ibidem*, pp. 19-20.
[3] Victor Jița, *Răsfoind amintiri*. În: *Medicus*, nr. 1-3 (878-880), 2015, p. 3.
[4] Teodor Furdui, *Profesorul universitar Anatolie Zubkov – savant, cetățean și patriot*. În: *BAȘM. Științe Biologice, Chimice și Agricole*, nr. 1 (286), 2001, p. 154.

Eram captivat de acest mod de expunere, îl ascultam şi aveam senzaţia că vizionez filmul Семнадцать мгновений весны[1]. Impresionat de acest fel de expunere, mă gândeam: « *Doamne, cum aş putea şi eu analiza aşa şi să am talentul acesta de a cerceta!*»"[2]. Principiile didactico-metodologice utilizate de N. Starostenko au fost următoarele: pacientul este principalul obiect de studiu la lecţiile practice; respectarea ordinii şi a metodelor de examinare a pacientului; cunoaşterea şi înţelegerea etiologiei, patogeniei, a semnificaţiei pentru diagnostic a simptomelor, a semnelor şi sindroamelor, şi nu doar memorarea mecanică a acestora; dezvoltarea raţionamentului clinic (elaborarea tuturor argumentelor de procedee de diagnostic şi tratament individual); susţinerea lucrului individual al studentului şi includerea acestuia în cercetare; exigenţa faţă de activitatea studentului şi respectarea demnităţii acestuia[3].

Profesorul Aron Kocerghinski, şeful Catedrei de obstetrică şi ginecologie, nu obliga pe studenţii chiulangii să-i conspecteze prelegerile. Frecventarea orelor de curs era lăsată la discreţia fiecărui student. În opinia lui A. Kocerghinski, scopul celui care conferenţiază constă în îmbunătăţirea calităţii orelor de curs, iar prin aceasta se putea asigura lejer şi atractivitatea disciplinei predate. De profesor depinde ce materiale didactice va prezenta la ore. Prelegerile sale erau mai atractive şi prin exemplele din activitatea clinică[4].

Prof. univ. Natalia Gheorghiu, unicul membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Medicale din URSS, originară din Moldova[5], a modelat parcursul profesional al mai multor discipoli, inclusiv pe cel al viitoarei acad. Eva Gudumac[6]. Cuvintele Nataliei Gheorghiu de la prima prelegere sunt aplicate de generaţii de chirurgi pediatri: „Copiii sunt expresia valorii biologice a unui popor, starea sănătăţii lor şi indicele mortalităţii infantile

[1] Filmul artistic sovietic „Şaptesprezece clipe ale primăverii" a fost regizat între 1971 şi 1973 şi are 12 epizoade. A fost ecranizat după romanul omonim al lui I. Semionov. Abordează subiectul agenţilor sovietici infiltraţi în cele mai înalte structuri ale Germaniei naziste.

[2] Interviu realizat de Ion Valer Xenofontov cu acad. Mihail Popovici la 4 ianuarie 2018. *Arhivă privată.*

[3] Marc Ştemberg, *O pleiadă de glorie: Rectorii Universităţii de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemiţanu" (Schiţe biografice)/Славная плеяда: Ректоры Государственного университета медицины и фармации им. Николае Тестемицану: (Биографические очерки*), Chişinău, 2009, p. 38.

[4] Марк Штемберг, *Минувших лет воспоминания*. Издание второе, Кишинев, Reclama, 2005, p. 36.

[5] Lidia Prisac, *Istoria medicinei la feminin: profesor universitar Natalia Gheorghiu (1914–2001)*. În: *Intelectualitatea română între ideologie, libertate academică şi naţionalism*. Conferinţă naţională cu participare internaţională. Ediţia a 2-a, Chişinău, 14–16 octombrie 2021 /Coord.: Liliana Rotaru, Chişinău, Lexon-Prim, 2023, p. 151.

[6] Ion Ababii, *Eva Gudumac, 70 de ani*. În: *Curierul medical*, nr. 2 (320), 2011, p. 76.

constituie unul din factorii ce caracterizează gradul de evoluție şi civilizație. Pediatria nu este o specialitate limitată la o parte a corpului, la o funcție organică, la o tehnică, la o boală sau la un grup de boli, ci o aplicare a medicinei generale la o întreagă perioadă a dezvoltării omului, deoarece copilul nu este nici pe departe un adult în miniatură”[1].

Despre dedicația şi profesionalismul cadrelor didactice ne vorbeşte şi cazul profesorului Petru Areşev, şeful Catedrei de medicină legală (1949–1966) a ISMC, ulterior – al Catedrei de medicină legală a Institutului de Medicină din Crimeea (1966–1981), care a decedat la domiciliu, „şezând în fotoliu cu lampa aprinsă, lucrând asupra redactării unui curs în probleme de deontologie medico-legală, prelegere care trebuia să fie susținută a doua zi medicilor dermo-venerologi din Crimeea”[2].

Izvorul probității profesionale a lui Nicolae Testemițanu se explică prin setea de cunoaştere şi prin responsabilitate: „El se pregătea pentru fiecare lecție, conferință publică atât de serios şi scrupulos, cu toate că era unul dintre cei mai de vază specialişti din țară în disciplina sa; îşi prezenta ideile exact, laconic şi clar, era sever şi nepărtinitor. Studenții îl iubeau şi îl răsplăteau cu ataşament sincer şi respectuos”[3].

Talentul nativ al pedagogilor de la ISMC a fost considerat o resursă compensatorie în condițiile de penurie în care se aflau unii studenți. Un exemplu extras din biografia lui Gheorghe Țâbârnă, viitorul membru titular al AŞM, vine în confirmarea acestei idei: „Nu a avut niciodată mulți bani, haine frumoase, ba nici mâncare pe săturate (în afară de zilele când mergea acasă, la părinți), dar a avut parte de profesori, dascăli şi îndrumători din cei mai buni, personalități de valoare ale medicinei autohtone: N. Testemițanu, N. Anestiadi, N. Gheorghiu, N. Fetisov, V. Titarev, C. Țâbârnă, E. Maloman, Gh. Ghidirim, A. Guțan, V. Melehov, I. Postolache, S. Sârbu, A. Robu şi mulți alții, care erau oameni de o rară cultură şi frumusețe sufletească”[4].

---

[1] *Membru coresponent Eva Gudumac*. În: *Membrii Secției de Ştiințe Medicale. Activitatea ştiințifică şi managerială: 60 de ani de la fondarea Academiei de Ştiințe a Moldovei* /Red. resp.: Gheorghe Țâbârnă; col. red. Ion Ababii, Chişinău, Tipografia AŞM, 2006, pp. 116-117.

[2] Grigore Blubştein, *Medicii legişti – elevii profesorului Petru Areşev*. În: *Etiopagenia infracțiunilor comise împotriva omului. Materialele 1-i Conferințe internaționale consecrate aniversării a 75 de ani de la naşterea profesorului Petru Gheorghe Areşev (4–5 septembrie 1997)* /Coord.: Gheorghe Baciu, Chişinău, 1997, p. 9.

[3] E. Popuşoi, I. Grosu, *Profesorul Nicolae Testemițanu – medic-umanist, cetățean şi patriot (65 de ani de la naştere)*. În: *Medicul*, nr. 10-11 (832-833), 28 august 1992, p. 3.

[4] Raisa Țâbârnă, *Destinul şi harul (schiță biografică)*. În: *Academicianul Gheorghe Țâbârnă. Biobibliografie* /Red. şt.: C. Manolache, Chişinău, Institutul de Studii Enciclopedice, 2014, p. 18.

Lecțiile profesorului Gherghe Ghidirim erau elaborate la un nivel ştiințific foarte înalt: „Ca specialist era bun, când îți citea o lecție, nici nu-ți trebuia să ai caiet, totul se memoriza”[1].

Ca forme pedagogice de transmitere a cunoştințelor (conținuturilor) se utilizau activități teoretice şi practice (fiecare student avea o fişă de evidență a fiecărui pacient), alături de metodele practice de transmitere a cunoştințelor se utilizau metodele audio-vizuale (înregistrare la casetofon, filme, aparate de proiectat imagini cu diapozitive color). În vederea evaluării studenților, se prevedea simularea unor situații tipice/netipice, acțiuni prezentate şi la examene, în afara tradiționalelor bilete, chestionări-expres etc. Pentru formarea componentelor instructiv-didactice ale studenților, se prevedea instruirea lor la Catedra de oftalmologie. Pe parcursul anilor, numărul abilităților pe care studenții urmau să le asimileze s-a mărit de la 17 la 25. De asemenea, era prevăzută pregătirea colectivă şi individuală a studenților[2]. Angajații catedrelor recomandau literatură ştiințifică suplimentară[3]. Pentru a asigura activitatea în afara programului de studii la catedre, profesorii făceau de serviciu, potrivit unui grafic bine stabilit[4].

În vederea perfecționării profesionale a cadrelor didactice, membrii catedrelor realizau cursuri în institutele de profil ale Uniunii Sovietice, numite „de bază”, care implementau dispozițiile conducerii supreme de stat şi de partid în sistemul de cercetare[5].

Spre finalul epocii sovietice se schimbă componența națională a cadrelor didactice. Pe 1 ianuarie 1991, corpul didactico-ştiințific era constituit din 768 de angajați, inclusiv 251 de femei. În instituție activau 62 de doctori habilitați (nouă femei) şi 404 doctori în ştiințe (dintre care 131 de femei). În cadrul instituției activau 600 de moldoveni (români), dintre care 52 erau doctori habilitați şi 329 de doctori în ştiințe; 91 de ruşi, dintre care doi erau doctori habilitați şi 42 – doctori în ştiințe; 47 de ucraineni, dintre care doi erau doctori habilitați şi 19 – doctori în ştiințe; nouă români, dintre care doi erau doctori în ştiințe; şase evrei, dintre care cinci erau doctori în ştiințe; cinci bulgari, dintre care unul era doctor habilitat şi doi doctori în ştiințe; patru găgăuzi, dintre care doi erau doctori în ştiințe; trei belaruşi, dintre care unul era doctor în ştiințe; un bulgar, doctor în ştiințe; un grec, doctor în ştiințe; un polonez.

---

[1] Interviu realizat de Lidia Prisac cu Oleg Cotruța la 7 şi 11 iunie 2023. *Arhivă privată.*
[2] AUSMF „Nicolae Testemițanu”, F. 1, inv. 1, d. 1591, f. 141.
[3] *Ibidem*, d. 1104, f. 169.
[4] *Ibidem*, d. 1180, f. 64.
[5] *Ibidem*, f. 77.

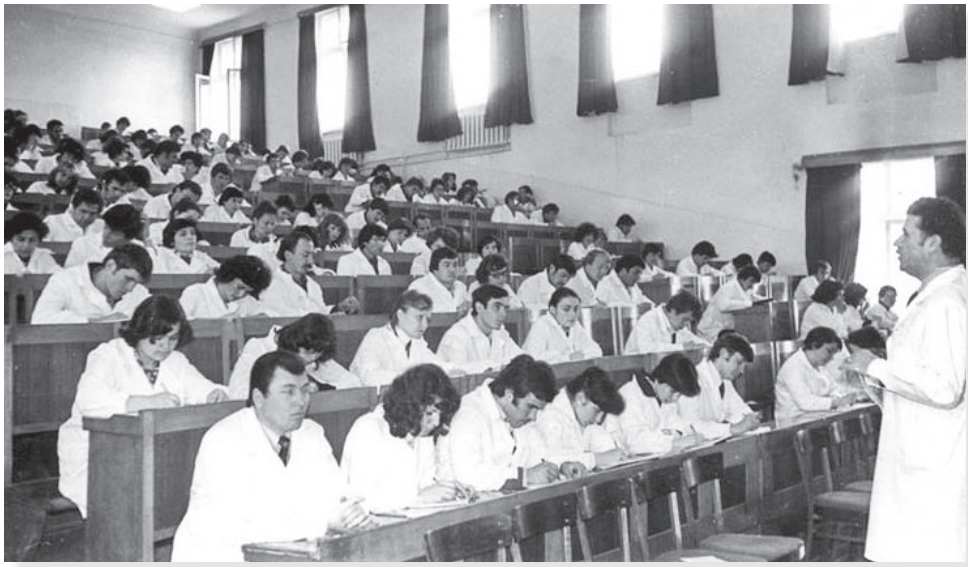
Considerații finale

Atmosfera creată în anii 1960 în cadrul Institutului de Stat de Medicină din Chişinău a răbufnit la sfârşitul anilor 1980. În contextul Mişcării de Eliberare Națională, studenții şi profesorii din instituțiile de învățământ superior[1], inclusiv cei de la ISMC, au fost printre cei mai mari susținători ai revenirii la valorile naționale, ai recunoaşterii limbii române în calitate de limbă oficială. Având la bază o experiență militantă în viața social-politică, cadrele didactice de la medicină, în mod special cei de la catedra unde a activat N. Testemițanu, au participat activ la evenimentele majore de formare a statului independent Republica Moldova. Din componența primului Parlament al Republicii Moldova (1990–1994), de exemplu, au făcut parte şase profesori universitari, cadre didactice la singura instituție de învățământ superior din domeniul medicinii de la Chişinău[2].

[1] Vezi: Elena Negru, Gheorghe Negru, *„Perestroika"şi misiunea specială a PCM (1986–1989)*. În: *Destin românesc*. Revistă de istorie şi cultură, serie nouă, nr. 1 (95), 2016, pp. 50-63.

[2] *Declarația de Independență a Republicii Moldova [inclusiv lista deputaților care au semnat documentul]*. În: *Sfatul Țării.* Cotidian al Parlamentului Republicii Moldova, nr. 151-152, 28 august 1991, pp. 3-4; *Enciclopedia „Oamenii Moldovei"*. Vol. I. *Preşedinți, prim-miniştri, preşedinții Parlamentului, miniştri, deputați (1991–2017)*, Chişinău, Tipografia Centrală, 2017, p. 161; Ion Valer Xenofontov. *Profesori de la Universitatea de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemițanu" în Parlamentul Independenței*. În: *Republica Moldova în căutarea identității.* Materialele Conferinței Ştiințifice Internaționale 30 de ani de la proclamarea Independenței Republicii Moldova / Concepție şi coord.: Anatol Petrencu, Ion Negrei, Chişinău, Cartdidact, 2022, pp. 382-390.

SURSE ICONOGRAFICE[1]

Prof. univ. Nicolae Testemițanu la o prelegere

Reprezentanții promoției a XVIII-a (1963) în drum spre mormântul lui Nicolae Testemițanu, 2008

[1] *Arhiva curentă a Universității de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemițanu" din Republica Moldova; Arhiva privată Gheorghe Baciu.*

Profesori şi studenți la Catedra de fiziologie normală, în anul de studii 1983–1984

Colectivul Catedrei de epidemiologie, 1986

Curs de endoscopie şi ultrasonografie al FPM, examen la prima promoție, 1989
De la stânga la dreapta: Mihail Eftodi, Vladimir Maloghin, şeful Cursului, Vasile Guțu, Nicolae Curlat, Dumitru Ursachi

Catedra de farmacologie, 3 februarie 1990

Students and teachers from the State Institute of Medicine in Chişinău (1980's)

The study presents the varied and complex atmosphere of daily student and teacher-didactic life within the State Institute of Medicine in Chişinău during the last decade of the existence of the USSR. The students from this higher education institution, although educated in the idea of developed socialism, compared to the previous graduations, analysed the specifics of everyday life more critically, and they achieved the escape from routine through general culture. Future doctors consciously attended the student scientific circles organized at all departments. The practical skills and investigative methods learned under the guidance of the lecturers served as a scientific early school for the young researchers. With the economic crisis of the second half of the 1980s, some of the State Institute of Medicine in Chisinau graduates, tired of the daily routine, had to retire outside the republic. The perception of former students, currently established teaching staff, about the new realities of life and the connection of today's students to these innovations is not an equivocal one. The departments were occupied by university professors directly involved in the political and ideological activity. They were obliged to perfect their knowledge by attending thematic lessons and conferences held at the Institute, some of them were graduates of the Institute of Marxism-Leninism. In order to improve the professional development of teaching staff, the members of the departments conducted courses in the profile institutes of the Soviet Union, called "basic" ("golovnâe"), which implemented the provisions of the supreme state and party leadership in the research system. As pedagogical forms of knowledge (content) transmission, theoretical and practical activities were used (each student had a record sheet of each patient), along with the practical methods of knowledge transmission, audio-visual methods were used (tape recording, films, projectors with color slides).

Keywords: *the State Institute of Medicine in Chisinau, students, teachers, national events, 1980.*

Ion Valer XENOFONTOV
doctor în istorie, conferențiar universitar
Facultatea de Istorie şi Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova,
e-mail: ion.xenofontov@usm.md
ORCID: 0000-0002-5993-1235